

Рецензия

на дисертационен труд на тема:

**„Влиянието на американската педагогическа мисъл
върху предучилищното възпитание в България
/края на 19 и началото на 20 век/“**

за присъждане на ОНС „Доктор“ по професионално направление

1.2. Педагогика (История на педагогиката и българското образование)

Докторант: Надежда Атанасова Миленкова – ЮЗУ „Неофит Рилски“, Факултет по педагогика, катедра *Социална педагогика*

Научен ръководител: проф. д-р Невена Филипова

Рецензент: проф. дпн Пенка Цонева

1. Представяне на процедурата и получените за рецензиране материали

Със заповед № 1005 от 30.05.2024 г. на Ректора на Югозападен университет „Неофит Рилски“ съм определена за член на научно жури във връзка със защита на дисертационен труд за присъждане на ОНС „Доктор“ по научна специалност „История на педагогиката и българското образование“, професионално направление 1.2. Педагогика, област на висше образование 1. Педагогически науки. С решение на журито от 06.06.2024 г. съм определена за рецензент.

Кандидатът за получаване на ОНС „Доктор“ – Надежда Атанасова Миленкова, е зачислена със заповед № 42 от 08.01.2018 г. на Ректора на Югозападен университет „Неофит Рилски“ за редовен докторант към катедра „Педагогика“ при Факултета по педагогика за разработване на дисертационен труд за придобиване на ОНС „Доктор“ с научен ръководител проф. д-р Невена Филипова. В съответствие с разпоредбите на чл. 33, ал. 1 от Вътрешните правила за развитие на академичния състав в ЮЗУ „Неофит Рилски“ докторантът е прекъсвал двукратно обучението си поради майчинство. Отчислен е с право на защита с Решение на ФС и допуснат до защита на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „Доктор“ съгласно чл. 51, т. 1 и т. 2 от ВПРАСЮЗУ. Разработеният от докторанта дисертационен труд на тема: „Влиянието на американската педагогическа мисъл върху предучилищното възпитание в България /края на 19 и началото на 20 век/“ е обсъден и предложен за публична защита

на заседание на катедра „Социална педагогика“ при Факултета по педагогика на ЮЗУ „Неофит Рилски“ – Благоевград, на 22 май 2024 г. с протокол № 6 от 22. 05. 2024 г.

Цялостната процедура и представеният от докторанта комплект с материали са в съответствие с разпоредбите на ЗВО, чл. 66, ал. 3 и чл. 74, ал. 1; ЗРАСРБ, чл. 6, ал. 1; ППЗРАСРБ, чл. 24, ал. 1 и *Таблица 1. Минимални изисквани точки по групи показатели за ОНС „Доктор“*, както и с горепосочените разпоредби на ВПРАСЮЗУ.

2. Кратки биографични данни за докторанта, относими към тематичната насоченост на дисертационното изследване

Докторант Надежда Миленкова е родена на 09.08.1982 г. Тя е възпитаничка на ЮЗУ „Неофит Рилски“, където придобива през 2004 г. ОКС „Бакалавър“, специалност „Приложна Лингвистика“, а през 2014 г. – ОКС „Магистър“, специалност „Предучилищна и Начална училищна педагогика“. От 2004 г. г-жа Миленкова прилага придобитите знания и умения от двете образователни степени, като от 2012 г. до настоящия момент тя последователно заема длъжността *младши учител* и *учител* в четири столични детски градини. Акцентите в осъществяваната от нея възпитателно-образователна дейност – опазване здравето и живота на децата, диагностициране на техните постижения и развитие, ранно чуждоезиково обучение и работа по образователни проекти, са в пряка връзка с тематичната насоченост на изследването.

3. Актуалност и значимост на изследвания проблем в научно и научноприложно отношение

Проучваният от докторант Миленкова проблем е от съществено значение за съвременната педагогическа теория и практика. Динамиката на обществения живот в глобален и национален план отправя нови предизвикателства пред възпитанието и обучението на децата в предучилищна възраст, свързани с прилагането на адекватни подходи, форми и методи на работа. Неизчерпаем потенциал в това отношение съдържа историческият опит, доказал непреходната устойчивост на положителни практики в процеса на усвояването от детето в предучилищна възраст на знания, умения и ценности, обвързани с готовността му за живот в обществото. В този смисъл историко-педагогическата наука е значим фактор за откриване на отговори на тези предизвикателства.

С връщането към началото, към генезиса на предучилищното възпитание докторантът дава не само своя принос за развитието на българската предучилищна педагогика, идентифицирайки сходството и различието ѝ с американската и

европейската предучилищна педагогика в контекста на изведени въздействия и взаимодействия. Той откроява исторически апробирани практики, чиито съвременни рефлексии са в пряка връзка с научноприложния аспект на изследвания проблем.

4. Методологическа идентификация на изследването

Избраната от докторанта методология на изследване е адекватна на поставената цел и задачи на дисертационния труд. Тя е заявена на конкретнонаучно и технологическо равнище в увода на дисертацията, т. е. като селекция на подходи, методи и техники на проучване, цитирам: „историко-педагогически анализ, сравнителен анализ, контент анализ на книги, статии и други публикации“ (с. 13). Познавателният статус и интегративното използване на двата метода (аналитико-синтетичен и контент анализ), от една страна, и историко-педагогическият характер на дисертационното изследване, от друга, определят единството в прилагането на двете епистеми – конструктивистката (активно изграждане на авторския концептуален модел) и херменевтичната (всеки езиково устроен свят е открит за всеки възможен поглед) – едно от достойнствата на труда, макар и индиректно заявено.

5. Структурна композиция на дисертационния труд, характеристика и оценка на неговото съдържание

Композиционната структура на дисертационния труд е в съответствие с разпоредбата на чл. 27, ал. 2 на ППЗРАСРБ, т. е. съдържа заглавна страница, съдържание, увод, изложение, заключение – резюме на получените резултати, и библиография. Изложението е структурирано в три глави, а след библиографията са обособени използваните нормативни актове, архивни източници и периодични издания. Дисертационният труд е в общ обем от 190 страници, от които 184 авторски текст и 6 страници – литературни източници (66), нормативни документи (5), архивни фондове (3) и периодични издания (5). Използваната литература включва 66 източника, от които 46 на кирилица и 20 на латиница.

Характеристика и оценка на съдържанието на дисертационния труд. В увода ясно се дефинират параметрите на изследването – обект и предмет, цел и задачи, извори, работна хипотеза и степен на проучване на проблема в научната литература. Целенасочено селектираният изворен материал е в съответствие с целта и задачите (6 на брой), обекта и предмета на проучването (с. 12-13), формулирани прецизно в увода на дисертационния труд, и предполага надеждността и доказуемостта на изводите и обобщенията в трите съдържателно и логически свързани изследователски полета –

развитието на американската предучилищна педагогика през 19 и началото на 20 век, отражението ѝ върху българската педагогическа теория и практика и измеренията на това въздействие и взаимодействие. В авторския концептуален модел умело се интегрира работната хипотеза, формулирана ясно под формата на утвърдително съждение, даваща възможност за доказуемост /недоказуемост/ в хода на изследването (с. 12).

В първа глава „Развитие на предучилищната педагогика в САЩ и България в края на 19 и началото на двадесети век“ (с. 16-79) се поставят основите на научния анализ в дисертационното изследване. Сполучливо са проучени с помощта на документалния, фактологическия и хронологическия метод първите опити за създаване на детски градини по българските земи и идеите на първите теоретици на предучилищното възпитание – Драган Цанков и Никола Живков. Генетичният момент в условията на държавност умело е свързан с нормативната уредба на предучилищното възпитание в Княжество България, Източна Румелия, Македония и Одринска Тракия, чиято еманация е разписана в ЗНП от 1891 г., регламентиращ предучилищното възпитание в самостоятелна част от цялостната система на образованието в България. Отлично е открояна приемствеността в процеса на утвърждаване на новата в съдържателен, структурен и организационен план система на обществено предучилищно възпитание чрез надграждане на законодателните инициативи на просветните министри Константин Величков, проф. Иван Шишманов, Никола Мушанов, Стоян Омарчевски и Янаки Моллов.

Успешно е изведен паралелът между американската и европейската предучилищна педагогика, обособени са генезисът, етапите и преходите, приемствеността и взаимодействието между тях. На фона на изтъкнатите представители на американската предучилищна педагогика основателно се акцентира върху приносите на стожера и пионера на *забавачката* в България – Елизабет Кларк, взаимстваща от авангардния педагогически опит с цел успешното модернизирание на предучилищното възпитание в детските градини в България и поставянето му на научна и професионална основа.

Втора глава е разгърната в четири параграфа и многопластово представя рецепцията на американската предучилищна педагогика в България (с. 80-118). Дисертантът умело прилага в единство проблемно-историческия и хронологическия подход както при систематизиране на схващанията, концепциите и практическата дейност на Сюзън Блоу, Елизабет Харисън, Джон Дюи, Стенли Хол и др. в областта на предучилищното възпитание, така и при открояване на пътищата за проникването им в

България, вкл. и чрез преводи на значими техни трудове на български език. Историко-педагогическият анализ достига своята еманация във възстановката на Селския народен университет на Едуард и Елизабет Хаскел в с. Пордим, Плевенско, на Американска детска градина в София и в с. Дивля, Радомирско, материализирали намерилите почва у нас идеи и практики на американската и европейската предучилищна педагогика.

В трета глава „Дейност и възгледи на Пенка Касабова“ (с. 119-174) докторантът успешно фокусира с помощта на биографичния, фактографския и аналитико-синтетичния метод приносите на видния български педагог – Пенка Касабова, за изграждането на систематично и цялостно развито предучилищно възпитание в България, повлияно от американските и европейските образователни традиции. В този контекст се извеждат забележителните инициативи на Пенка Касабова. Сред тях е учредяването на теоретичен орган на дружество „Фридрих Фрьобел“ – уникалното по своя род сп. „Първи стъпки“, популяризиращо 12 години актуалните тенденции в областта на предучилищната педагогика, детската психология, детското творчество, здравната култура и възпитание. Тук изследователското поле се обогатява с проследяване на еволюцията на съдържателната насоченост и понятийната специфика на отделите на списанието посредством контент-анализа и херменевтичния метод.

Заключението (с. 175-184) е представено под формата на кратък исторически обзор на темата на дисертационното изследване. Високата степен на обобщение в последния абзац на заключението на с. 183-184 е утвърдителен отговор на аргументирано доказаната в хода на цялостното изследване работна хипотеза.

6. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Приемам формулираните на с. 45 в автореферата пет приносни моменти на дисертационния труд като реално постигнати, към които добавям още три:

- Изследван е реално значим и актуален научен проблем от гледище на педагогическото метапознание и неговата фундаментална категория – *предучилищното възпитание*. Проследена е еволюцията в съдържанието на тази категория в определени хронологически граници и региони – Германия, САЩ и България;
- Мултидисциплинарният характер на изследването, в което се интерферират педагогически, психологически, философски, правни и др. аспекти, не размива педагогическото, а способства за прецизното дефиниране на еволюцията в

мисленето и разбирането на предучилищното възпитание и неговите атрибути /края на 19 и началото на 20 век/;

- Използваният в дисертационния труд понятийно-категориален апарат е точен, ясен и прецизен, изворите – надеждни, а изследователската методология – адекватна на изследователската цел и задачи.

9. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Трите публикации, заявени на с. 46 на автореферата, пряко кореспондират с темата на дисертационния труд и имат своя принос за популяризирането на резултати и изводи от осъщественото от докторанта широкомащабно и многопластово тематично изследване.

6. Оценка на автореферата

Авторефератът, в обем от 47 страници, е в съответствие със съдържанието на дисертационния труд и включва теоретичната постановка на изследвания проблем (Значимост и аспекти на досегашните изследвания по темата), резюмирано съдържание на трите глави и заключението, библиографска справка, следвани от авторска информация за приносните моменти на дисертацията (с. 45) и списък на публикациите на докторанта.

7. Критични бележки, препоръки и въпроси

Към докторанта отправям следните **препоръки и въпроси**:

първо, ясно да се заяви в увода методологията на изследването в общонаучен и философски план, която реално е приложена в проучвателната дейност;

второ, да се цитират в оригинал на с. 49-50 на дисертацията основополагащи идеи на Фридрих Фрѐбел (Friedrich Frobel's gesammelte padagogische Schriften: Abt. 1, 1966; За възпитанието на човека, 1906), свързани с тематичния анализ;

трето, анализите на разпоредбите на Закона за началното учение в Източна Румелия (с. 25), на ЗНП от 1891 г. (с. 28) и на ЗНП от 1909 (с. 33) да са съпътствани със стандартно цитиране на съответните членове и параграфи, а на с. 36 и с. 37 да се коригират текстовете: „се приема Закон на народното просвещение (1921г.)“ и „е приет и нов Закон за народното просвещение“, доколкото става дума за поредното 10-то и 11-то изменение на ЗНП от 1909 г.;

четвърто, да се уеднакви наименованието на параграф 2.1. на втора глава, което е с различна формулировка на с. 4 и с. 81;

пето, цитирането на страниците 147, 149, 156 и 159 да се приведе в съответствие с установените стандарти;

шесто, да се избегне високата степен на раздробеност на подпараграфите в рамките на отделните параграфи с цел улесняване възприемането и осмислянето на конструкта в неговата цялост.

Въпрос: Какъв е мотивът на докторанта за осъществяване на толкова мащабно и задълбочено тематично изследване – професионално стратегически, гносеологически, прагматичен (генериране на адекватни подходи, методи и практики за предучилищно възпитание в съвременната детска градина въз основа на историческия опит) и т. н.?

10. Заключение

Оценявам високо рецензирания дисертационен труд. Въз основа на ясно изразените задълбочени теоретични знания, компетентност, изследователска култура и способност на докторанта за самостоятелни научни изследвания и на приносните моменти на дисертационния труд убедено предлагам на научното жури да присъди образователната и научна степен „Доктор“ по професионално направление 1.2. Педагогика (История на педагогиката и българското образование) на Надежда Атанасова Миленкова.

София, 30.06.2024 г.

Рецензент:.....

/проф. дпн Пенка Цонева/